

Blansko průmyslové

Stručné studijní texty

pro pedagogy ZŠ a SŠ

www.muzeum-blanenska.cz

Blansko průmyslové

Stručné studijní texty

pro pedagogy ZŠ a SŠ

Vážení pedagogové, do rukou se vám dostávají již páté studijní texty pro podporu regionální výuky, tentokrát věnované období 19. a 20. století.

Tvář města Blanska a okolní krajiny již od 17. století tvořil průmysl, největšího průmyslového rozmachu se poté Blansko dočkalo ve století 19. a na počátku století 20. Vyráběla se zde nejen litina, ale také zemědělské stroje, měřicí přístroje či dekorativní keramika. Podobně, jako tomu bylo v metodickém textu věnovaném umělecké litině, naleznete také na konci této brožury mapu se značenými průmyslovými podniky v Blansku jako podnět k tematickým výukovým procházkám po městě.

Blansko průmyslové

Do počátku 19. století bylo Blansko převážně zemědělskou obcí. Na konci 18. století čítalo Blansko 132 domů a 980 obyvatel. Významným impulsem k rozvoji průmyslu v Blansku bylo převzetí blanenského panství rodem Salm-Reifferscheidt, sídlícím v sousedním Rájci. Spolu s přetrvávajícím zemědělstvím se Blansko postupně doplňuje i o pracovní síly zaměstnané v rozšiřujícím se salmovském železářském podniku. Zájem o rozvoj podnikání vedl Salmy i ke zrušení poddanství již v dubnu 1848, o rok dříve, než bylo zrušeno oficiálně.

Roku 1793 bylo v Blansku 132 domů a 980 obyvatel, roku 1840 205 domů a 1433 obyvatel, roku 1881 292 domů se 2800 obyvateli, roku 1900 378 domů a 3141 obyvatel a roku 1910 532 domů a 4118 obyvatel.

Rozvíjející se průmysl měl vliv i na povýšení Blanska na město, žádost byla podána císaři roku 1903, roku 1905 se pak Blansko dočkalo kýženého povýšení. Velký podíl na tom měl i průmyslník a tehdejší starosta Karel Ježek.

Roku 1907 byla v Blansku zřízena telefonní ústředna, telefonní stanice měly v té době jen hlavní podniky.

Od roku 1910 bylo město částečně elektrifikováno. Kníže Salm-Reifferscheidt dostal povolení k přestavbě panského mlýna na elektrárnu a od roku 1910 zahájil dodávky stejnosměrného proudu. Kvalita však nebyla velká a napětí v elektrické síti značně kolísalo.

Blansko průmyslové

Mariánská huť

Hospodářská krize na počátku třicátých let vedla i v Blansku k propouštění mnoha zaměstnanců, většina firem fungovala s omezenou pracovní dobou, v listopadu 1932 se zastavila stavební činnost a továrny prakticky zastavily práci. Zbývající střídaly dělníky na směnách.

Za druhé světové války byla průmyslová výroba v protektorátě podřízena válečnému úsilí, v Blansku se to týkalo zejména podniku ČKD, nyní přejmenovaného na BMM, který byl nucen vyrábět pro německou armádu. Po skončení války byly nejprve dle Benešových dekretů zabaveny majetky kolaborantů, týkalo se to zejména firem ČKD, Ježek a Sochor. Znárrodněná ČKD pokračovala za poválečné ČSR i ČSSR v dosavadní výrobě, proslavila se zejména výrobou vodních turbín, které dodávala nejen do Československa, ale i do zahraničí. Ježkova továrna byla začleněna do koncernu ADAST a bývalá Roučkova či Sochorova fabrika byla přejmenována na METRu a nadále vyráběla přesné měřicí přístroje. Zbývající blanenské firmy dříve či později dopadly podobně, byly zabaveny jejich majitelům a staly se součástí socialistického plánovaného hospodářství.

Blanenské železářny

Blanenské železářny

Rozvoj železářství na Blanensku umožnilo zejména bohatství přírodních zdrojů regionu, především zásoby snadno redukovatelné železné rudy. Přibližně od 15. století je zde předpokládána i výroba litiny, což je z technologického hlediska slitina železa s více než 2 % uhlíku. Litina byla zpočátku materiálem určeným zejména k praktickým účelům – prvními produkty byly dělové náboje či vodovodní roury. Později se sortiment litinových výrobků začal zvětšovat a od počátku 19. století k tzv. komerční litině, tj. litinovým výrobkům pro průmyslové, ale i domácí užití, přibyla i litina umělecká.

Klamova huť

Starohrabčická huť

V Blansku je předpokládán vznik železáren datován do doby kolem roku 1698, kdy tehdejší majitel Blanska, hrabě Arnošt Leopold Ferdinand z Gellhornu, zřídil na říčce Punkvě tavicí huť se železným hamrem a vysokou pecí. Rychlý rozvoj železářství v Blansku je spojen zejména s rodem Salm-Reifferscheidt. Salmové po sloučení rájeckého a blanenského panství disponovali dvěma vysokými pecemi a stali se jedním z předních představitelů železářství na Moravě, ačkoli většinou produkce pokrývali zejména potřeby vlastního panství. Ke značnému rozvoji a zvelebení železářství na rájecko-blanenském panství dochází po roce 1807, kdy se správy podniku ujímá starohrabě Hugo František Salm-Reifferscheidt. Tento pozoruhodný šlechtic pronikl do řady vědních i společenských oborů a na cestách po Evropě získal řadu zkušeností s průmyslovou výrobou. Železářský podnik postupně přetvořil do podoby moderní průmyslové velkovýroby. Významným impulsem pro rozmach blanenských železáren a lití bylo působení znamenitého německého chemika Karla Ludwiga Reichenbacha, mimo jiné i objevitele parafinu či krystalinu, jenž se v roce 1823 stal ředitelem blanenských železáren. Za Reichenbachova vedení nastal velký rozvoj výroby litinového zboží, kromě užitkových předmětů se začalo i s litím umělecké litiny, především velkých soch podle antické, biblické či později germánské mytologie.

Huť Paulinka

Umělecký atelier

Blanenské železářny

Strojárna a kotlářna, firma Breitfeld-Daněk 1909

V druhé polovině 19. století blanenská umělecká litina došla prakticky celý svět. Litinové výrobky z blanenských železáren se neobjevovaly pouze v rakouském mocnářství, ale dostaly se až do Ameriky, Ruska, Singapuru, Sýrie či Súdánu a byly svou kvalitou často přirovnávány k litině anglické.

Kníže Hugo Leopold František Salm-Reifferscheidt v roce 1896 prodává blanenské železářské závody Akciové společnosti strojírny, dříve Breitfeld-Daněk, a. s.

S novými majiteli dochází v železárnách k velké restrukturalizaci, avšak umělecké lití, do kterého pronikl nový umělecký prvek secese, se jako jediné v českých zemích rozvíjelo dále. Podnik i nadále zůstal hlavním průmyslovým závodem v Blansku. V roce 1927 dochází ke spojení s firmou Českomoravská Kolben a tak vzniká Českomoravská Kolben-Daněk a. s. v Praze, známá pod zkratkou ČKD. Hlavním oborem blanenského podniku se stala výroba vodních turbín, Francisových, Peltonových a později i Kaplanových.

Výroba umělecké litiny nebyla v blanenských železárnách ukončena ani po revoluci v roce 1989, avšak jednalo se převážně o rekonstrukce starších uměleckých litinových děl, a to nejen v České republice, ale i v zahraničí. Slévárny v Blansku stále fungují, ale v současnosti se již Blansko výrobě umělecké litiny nevěnuje.

Vodní turbíny z ČKD

Umělecká litina z ČKD

Výroba soch komunistických pohlavářů

Pohled přes tovární areál směrem ke kostelu

Ježkové

K. & R. Ježek

Blanenská rodina Ježků se po generace věnovala železářskému řemeslu. V 19. století vedl František Ježek zámečnickou dílnu, jejíž kořeny spadaly do konce 17. století. Roku 1841 převzal podnik syn Karel a o pět let později zahájil samostatnou činnost. Původně zámečnická dílna postupně rozšiřovala sortiment a Ježkové se začali zabývat i výrobou zemědělských strojů. Inspirací byla pro majitele podniku návštěva hospodářské výstavy ve Vídni, při níž se seznámili se stroji zahraničních výrobců. Firmě se věnovali po zkušenostech z pobytů v zahraničí i dva jeho synové, inženýři Karel a Richard. Karel Ježek synům předal svůj závod roku 1887. Původní dílna na blanenském náměstí (domy č. 8 a 9) již výrobě nepostačovala, oba bratři tedy zakládají roku 1888 novou továrnu v místech, kde se nachází dodnes. Roku 1889 je pak založena veřejná obchodní společnost K. & R. Ježek Blansko, jejímž hlavním sortimentem byly zemědělské stroje.

Vnitřek továrny spolu s expedicí výrobků, cca 1913

Roku 1902 pak přibyla i výroba strojů a zařízení pro cihelny, cementárny a kamenolomy. O čtyři roky později staví firma novou montovnu a slévárnu. Původně malá zámečnická dílna v této době produkuje ročně kromě jiných hospodářských strojů cca 1500 řezaček, 1200 mlátiček a 1200 fukarů. V závodě pracovalo za první republiky 600 až 700 lidí. Ježkové exportovali své zboží do celé rakousko-uherské monarchie i do dalších evropských zemí, zejména do Chorvatska a Slovinska, ve slovinském Mariboru si dokonce roku 1906 zřídili pobočku.

Za druhé světové války dochází postupně k útlumu výroby „civilních“ strojů a podnik je nucen přizpůsobit se válečným potřebám německé říše. Sovětský nálet na Blansko v dubnu 1945 znamenal zničení značné části blanenské továrny, ale současně předznamenal i konec rodinné firmy. Po osvobození byly sice zahájeny práce na nápravě válečných škod, dokončeny však už byly bez majitelů firmy, neboť její správy se ujal revoluční závodní výbor a Ježkové museli svůj podnik opustit. Definitivní tečku za existencí firmy K. & R. Ježek pak učinilo její znárodnění roku 1946.

Ježkovy strojírny

Zajímavými kulturními památkami jsou také vila rodiny Ježků a vlečkový most. Původní sídlo Ježkovy rodiny v čísle 8 na blanenském náměstí vystřídala v letech 1910–1911 novostavba správní a obytné budovy v blízkosti továrny. Inspirací pro ni byl zámek Miramare, budovaný v 60. letech 19. století pro arcivévodu Maxmiliána, pozdějšího mexického císaře. Projektantem a stavitelem byl Ing. Jaromír Roučka, blanenský stavitel, samotná stavba je cihlová s venkovním obložením provedeným z opuky z Dolní Lhoty. Ve stejném stylu byl postaven o něco později i poněkud vzdálený vodojem v podobě věže.

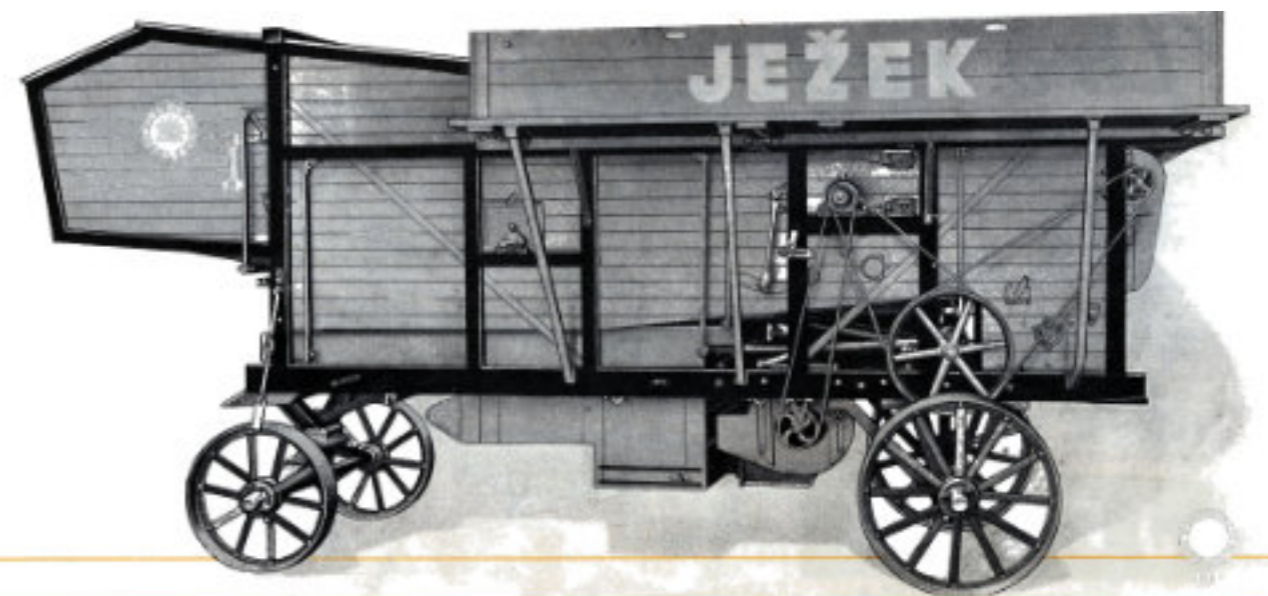
Rozšiřující se výrobní sortiment přiměl továrníky k napojení podniku na železniční síť. Tento záměr byl uskutečněn v podobě vlečky a vlečkového mostu přes Svitavu. Vlečka byla na kolejistište blanenského nádraží napojena pomocí točny, další točny v závodě pak umožňovaly dojezd vagonů do jednotlivých provozů. V roce 1945 se podařilo odvážným činem Karla Musila, který přerézal vedení k položeným náložím, zabránit odstřelu mostu ustupujícími německými jednotkami. Most fungoval do roku 1996, kdy byla vlečka zrušena. Po třinácti letech nečinnosti byl most při úpravách řečiště Svitavy roku 2009 snesen a umístěn na levém břehu řeky. Od roku 2010 je kulturní památkou.

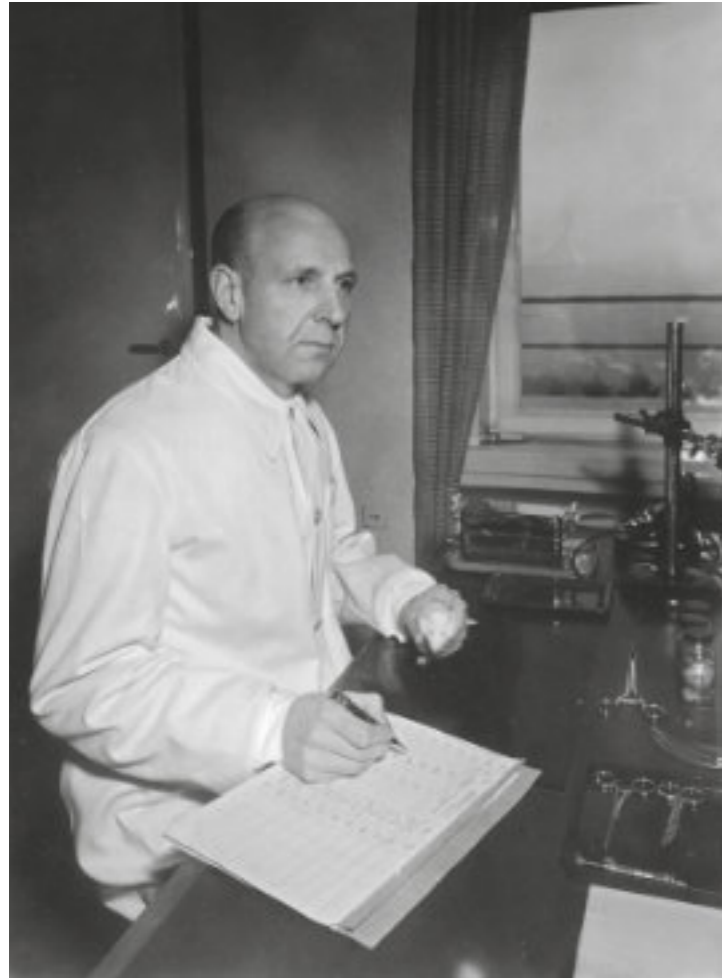
Pohled na Ježkovu továrnu přes řeku Svitavu

Točna a Ježkův most. Muž s buřinkou a holí na mostě je Ing. Karel Ježek st.

Mlátička z produkce firmy Ježek

Vynálezce Erich Roučka

Erich Roučka a Metra

Erich Roučka se narodil ve Velkém Meziříčí roku 1888. Pocházel z významné rodiny městského stavitele. Měl čtyři sourozence. Protože jeho matka pocházela z německé rodiny, uměl česky i německy.

Erich byl mezi sourozenci jediný, kdo se nevěnoval stavebnictví. Již jako školák se velmi zajímal o techniku a jeho zálibou byly různé technické pokusy. Velmi ho zaujala elektrotechnika, a to už v době, kdy běžní lidé ještě téměř netušili, co to elektrotechnika je.

V deseti letech vytvořil jednoduchý ampérmetr a ve čtrnácti letech pec na tavení mosazi.

Po gymnáziu pokračoval ve studiu elektrotechnického oboru na vyšší průmyslové škole v Brně. Během studia vytvářel různé funkční přístroje a zařízení, elektrotechnika pro něj byla opravdovou vášní.

Po maturitě získal praxi v továrnách nejen v Praze, ale také v Německu a Švýcarsku. Snil o tom, že založí vlastní továrnu na výrobu měřicích přístrojů. Erichův sen se naplnil, továrnu založil už ve svých 22 letech v Blansku. Blansko si nevybral náhodou, jeho bratr Jaromír zde již

několik let působil jako úspěšný stavitel. Pomohl mu získat povolení na výstavbu továrny a stavbu zrealizovat. Na konci roku 1911 tak v Blansku vznikla první provozovna toho druhu ve střední Evropě. Továrně se začalo brzy dobře dařit. Přístroje se značkou ER (= Erich Roučka) se staly známými v celém Rakousko-Uhersku i následujícím Československu a začaly se vyvážet i do zahraničí. Roučka se stal vyhlášeným odborníkem v tomto oboru. V roce 1918 byl Roučkovi udělen titul inženýra. Podle tehdejších zákonů jej bylo možné získat nejen na univerzitě, ale mohli o něj požádat také absolventi středních škol za dlouholetou průmyslovou činnost.

Kromě vývoje nových elektrických měřicích přístrojů se Roučka od roku 1916 zabýval zlepšováním účinnosti spalování paliva v parních kotlech. Za účelem získání potřebných zkušeností odjel v roce

1919 na studijní cestu do USA. Po návratu dokončil vývoj svých měřicích přístrojů pro provoz kotle. Soubor těchto přístrojů umožňoval topičům lepší obsluhu kotle. Roučka tento ucelený soubor začal prodávat pod názvem MULTIMETR. Byl to soubor měřicích a indikačních přístrojů, který umožňoval zacvičenému topiči optimalizovat provoz kotle tak, aby se dosáhlo maximálního výkonu kotle při minimální spotřebě paliva.

Další práce na projektu k zautomatizování regulace vysokotlakých parních kotlů probíhaly v utajení. Zdokonalil důmyslnou automatiku natolik, že vykonávala veškeré potřebné úkoly mnohem dokonaleji než zkušený a svědomitý člověk. Po dokončení vynálezu Roučku napadlo označit vytvořený mechanismus tehdy novým slovem spisovatele Karla Čapka „robot“, které spisovatel vytvořil spolu se svým bratrem a poprvé použil v dramatu R.U.R.

Když dostal od Karla Čapka svolení, nesly Roučkovy automatické regulátory označení „E. R. Robot“ (E. R. jsou iniciály Ericha Roučky). Zřejmě to byla první technická soustava, která měla ve svém názvu dnes již běžný název „robot“. Roboty byly tehdy evropským unikátem. Postupně je zavedly do provozu téměř všechny naše velké tepelné centrály. Staly se rovněž výhodným exportním artiklem. Kromě vysoké účinnosti zaručující až 25procentní úsporu paliva a zároveň díky dokonalejšímu spalování výrazně snižovaly škodlivé znečištění okolního ovzduší.

Stále se zvyšující poptávka po kotlech systému ROUČKA vyžadovala zásadní rozšíření továrny. Roučka chtěl původně tyto nové kotle vyrábět v Blansku, ale tehdejší radní nesouhlasili s plánovaným umístěním nové továrny, a proto začal v roce 1929 budovat továrnu s kotlárenskou, slévárenskou a hutní výrobou v Brně-Slatině. Blanenskou elektrotechnickou továrnu prodal roku 1934 podnikateli Robertu Sochorovi a přesunul své působíště do Brna nastálo.

Roučka dokázal s nezbytnými přestávkami pracovat i několik dní a nocí, dokud nedospěl k uspokojivému výsledku. Věnoval se práci a badatelské činnosti natolik intenzivně, že se mu rozpadlo manželství se Zdeňkou rozenou Hábovou, se kterou měl tři děti. I po rozvodu však Roučka udržoval s rodinou přátelský vztah a své děti materiálně i jinak podporoval.

Intenzivní pracovní vytížení se nepodepsalo jen na Roučkově manželství, ale také na jeho zdravotním stavu. Po neúspěšném léčení u lékařů se Roučka sám pustil do medicínského bádání. Jeho stav se po vlastní vyživovací terapii až překvapivě zlepšil. Od té doby se mu stala badatelská činnost v oblasti lékařství zálibou a věnoval jí všechny svůj volný čas. Ve své brněnské vile si vybudoval laboratoř, kde na kryších ověřoval výsledky svých bádání. Vyvinul léčebný přípravek ERBASIT, který se prodával v lékárnách. V roce 1934 otevřel v Brně sanatorium, kde se zdarma léčili pacienti Roučkovou metodou pod odborným dohledem lékařů. V roce 1937 vydal knihu, ve které vyložil svou teorii o vzniku rakoviny. Kniha vzbudila značnou pozornost a příznivý ohlas v lékařských kruzích. Výsledkem bylo oficiální uznání Ericha Roučky jako biochemika a badatele v oblasti rakoviny.

Pro svou vynálezckou činnost napříč technickými i lékařskými obory bývá Roučka někdy nazýván moravským Edisonem. Touto přezdívkou byl poctěn už americkými krajany v době svých pobytů v USA. Svě vynálezy si pečlivě chránil pomocí patentů, kterých získal více než 850. Jeden z patentů v oblasti medicíny získal například za funkční model srdce a krevního oběhu, který věrně napodoboval činnost srdce a funkce krevního oběhu za různých normálních i patologických stavů.

Ani Roučkově slatinské továrně se nevyhnuly následky druhé světové války, zabrala ji německá armáda k výrobě pro německé námořnictvo, zejména pro ponorky. Roku 1948 byl podnik znárodněn a Roučka na jeho další vývoj ztratil jakýkoliv vliv.

Bez pravidelných příjmů z továrny musel Roučka zanechat své badatelské a vynálezcké činnosti, protože ji neměl čím financovat. Výsledky jeho vynálezcké práce navíc nenašly v socialistickém hospodářství praktické uplatnění. Zklamaný Roučka se z tohoto důvodu rozhodl emigrovat do Německa se svou druhou ženou – svou dlouholetou laboratorní asistentkou Anežkou Venutovou.

E. R. Robot - Automatický regulátor kotlů

Historie blanenské továrny

Stavitel Jaromír Roučka přizpůsobil stavbu požadavkům výroby elektrických měřicích přístrojů. Montážní dílny a provozy musely mít dostatek světla, tomu odpovídala i velikost oken. V továrně byla postupně zavedena výroba většiny tehdy známých měřicích přístrojů. Byly vyráběny a dodávány v různých provedeních podle potřeb zákazníků. Kvůli zvyšující se poptávce bylo potřeba továrnu postupně rozšiřovat. K prvnímu rozšíření budov došlo v roce 1914 a v roce 1930 už Blansko zdobila nádherná moderní budova továrny, která poskytovala potřebné prostory pro činnost úspěšné firmy ER.

Mladému inženýrovi Roučkovi se podařilo soustředit v nové profesi skupinu nadaných spolupracovníků. Mnozí z nich se později stali uznávanými odborníky v odvětví měřicí a regulační techniky. Vůči zaměstnancům byl náročný a vyžadoval bezpodmínečné plnění svých příkazů.

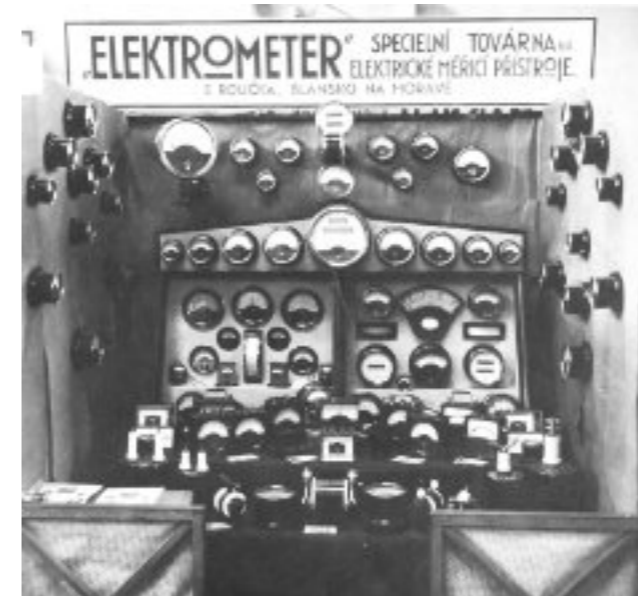
Specializovaná výroba kladla vysoké nároky na manuální zručnost a rozsáhlé teoretické znalosti. Ředitelem továrny Roučka jmenoval svého spolužáka z gymnázia ve Velkém Meziříčí Jana Vlasáka, Roučka se pak naplno věnoval vývoji nových měřicích přístrojů, zařízení pro jejich výrobu a testování nových výrobků u zákazníků.

Přístroje vyráběné v továrně Ericha Roučky se vyznačovaly nejen precizností výroby, odolností v provozu, ale i vynikajícím designem, a staly se proto známými v celé rakousko-uherské říši.

Měřicí přístroje značky ER sloužily nejen v různých provozech a při kontrolách elektrorozvodných sítí, ale obstály i v náročných podmínkách hutního a důlního prostředí. Část byla určena pro vojenské lodě rakousko-uherského námořnictva. Pro svou vysokou kvalitu a relativně nízkou cenu získávaly stále širší okruh odběratelů u nás i v zahraničí.

Původní podoba Roučkovy továrny v roce 1911

Provoz v továrně

Erich Roučka v roce 1928

K obchodnímu úspěchu firmy napomohla i výborná propagace výrobků, která byla svým pojetím a nápaditostí téměř na úrovni dnešního marketingu.

I potom, co továrnu koupil podnikatel Robert Sochor, mohly být přístroje vyráběny pod značkou ER. Odchodem inženýra Roučky ale vyschl zdroj nových nápadů a tím i nových výrobků. Navíc s Roučkou odešla do Slatiny i skupina osvědčených zaměstnanců.

Stejně jako zasáhla politická situace do chodu továrny ve Slatině, ukončila i Sochorovy snahy v Blansku. Po okupaci Československa německými vojsky byl podnik nucen vyrábět speciální techniku pro vojenské účely, zejména pro letecký průmysl, a to včetně řízených střel.

Roku 1946 byla továrna znárodněna a přijala nový název METRA BLANSKO. Poválečná léta přinesla podniku velmi výhodné podmínky pro rozvoj, protože rostla potřeba nových měřicích přístrojů. Aby továrna stíhala naplnit poptávku, nejprve byla rozšířena o nová poschodí a poté i o novou pětipatrovou budovu.

Na začátku šedesátých let dvacátého století došlo v podniku METRA BLANSKO k nástupu zcela nového směru řešení elektrických měřicích přístrojů – k jejich digitalizaci. Zakladatelem a hlavní postavou vývoje tohoto nového směru v Blansku byl vynikající odborník, Ing. Jiří Sokolíček. Vedení podniku už na konci padesátých let rozhodlo o zřízení samostatného výzkumného a vývojového ústavu.

Podnik začal do ústavu přijímat nové konstruktéry a vývojáře, ve značné míře vysokoškoláky.

Spolupracoval s dalšími státními výzkumnými a vývojovými ústavu, zejména s Výzkumným ústavem automatizačních prostředků, Výzkumným ústavem matematických strojů a Ústavem přístrojové techniky Československé akademie věd Brno.

Poté, co byl pro Metru vybudován nový velký areál v severní části Blanska, se podnik stal jedním z největších podniků tehdejšího československého elektrotechnického průmyslu. Ve druhé polovině 80. let minulého století zaměstnával spolu s pobočnými závody více než 5400 zaměstnanců.

Nejdokonalejším měřicím přístrojem elektrických veličin vyvinutým a vyráběným podnikem se stal vysoce přesný programovatelný digitální multimetr M1T380, který získal zlatou medaili na Mezinárodním strojírenském veletrhu Brno v roce 1987.

Metra Blansko v roce 1966

Olomučanská keramika

Schütz Olomučany

Podnětem k založení výroby hliněného nádobí v Olomučanech bylo ložisko kvalitního bílého jílu a dostatek levného dřeva v okolí pro pohon pecí. Olomučanská hlína se začala využívat k výrobě hliněného nádobí již v 18. stol. Od roku 1893 vlastnil továrník Arnold Schütz také v nedaleké Rudici tři doly na hlínu. Z Rudice se dovážela kvalitnější bílá hlína, zatímco v olomučanských hliništích se získávaly podřadnější hlíny využívané hlavně v šamotovém provozu.

Nejstarší údaje k historii olomučanské dílny zmiňují jistého Carla Gustava Lenka, jenž v roce 1849 uzavřel s místními obyvateli smlouvu, aby mohl těžit kaolin z jejich pozemků. O rok později koupili C. G. Lenk a jeho společník Petr Eugen Selb domek č. 37 s příslušenstvím v Olomučanech v horní části obce, z něhož vznikla dílna na výrobu keramiky. Roku 1852 však pro nedostatek znalostí a zkušeností prodali dílnu rodině Schützů pocházejících původně ze Štýrska. Schützové brzy nato rozšířili dílnu o dvoupatrovou tovární budovu. Roku 1859 Ludvík Schütz spolu se svým bratrem Arnoldem založili obchodní společnost pod názvem Gebrüder Schütz. Český název firmy – Bratři Schützové – vznikl až mnohem později, v roce 1919.

Zpočátku vyráběla olomučanská továrna hnědé kuchyňské nádobí, obyčejnou kameninu, z podřadné šedé hlíny pak kachlové sporáky a kamna. Později se začali specializovat na jemnější zboží, na které se místní hlína nehodila a musela se dovážet z Žatecka a dnešního Slovinska. Ve slovinském městě Libojí u Celje byla v roce 1871 dokonce vybudována sesterská továrna. Pro obě továrny byl ve Vídni zřízen umělecký ateliér, kde vznikaly návrhy a modely. Zboží vznikající v Olomučanech a v Libojí u Celje se tak obvykle lišilo pouze barevností. Výrobní náplň olomučanské dílny tvořila mimo jiné keramika orientovaná na majetnějšího městského zákazníka. Toto zboží bylo reakcí na soudobý vývoj oficiálního umění. Vzory připravovali profesionální návrháři z vídeňského ateliéru a profesori nově zřízené Uměleckoprůmyslové školy.

Po technické stránce byla olomučanská keramika na velmi vysoké úrovni. Továrna se zúčastnila celé řady výstav a získala za své výrobky i několik medailí. Například v roce 1876 si majitelé přivezli zlatou medaili z Mnichova z Výstavy uměleckého průmyslu.

Továrna měla prodejnu v Běhounské ulici v Brně, ale hlavním odbytištěm byla Vídeň. Výrobky putovaly také do celého Rakouska-Uherska a hojně i do Anglie.

Tovární areál Ve Mlýnsku

Největšího rozkvětu a obliby dosáhla olomučanská keramika v letech 1880–1890.

V roce 1890 došlo k rozdělení majetku firmy mezi bratry – Arnoldu Schützovi zůstala továrna v Olomučanech, jeho bratr Ludvík získal továrnu v Libojí.

V roce 1898 předal Arnold Schütz továrnu svému zeti Vilému Julinkovi, nadporučíkovi rakousko-uherské armády, jehož rodina vlastnila mlýn v Bílovicích nad Svitavou a který si vzal za ženu Schützovu dceru Františku. Roku 1904 se novým majitelem podniku stává Oskar Basch, společník Julinkových. Z komerčních důvodů se v Olomučanech roku 1909 jemná keramika přestala vyrábět. Výrobním artiklem se staly obkladačky, kamna a šamotové produkty.

Po nástupu fašismu odkoupil veškerý majetek firmy Vilém Julinek. Rodinu Baschovu potkal smutný konec. Dr. Leopold Basch a Oskar Basch zemřeli v roce 1944 v Terezíně a MUDr. Karel Basch skonal v témže roce v Osvětimi.

V roce 1940 zapsal Vilém Julinek majetek na syny Jana, Pavla a svoji ženu Kateřinu, kteří majetek pronajali zpět firmě Gebrüder Schütz. Téhož roku Vilém Julinek umírá. Vdova se provdala za nevlastního syna Pavla, člena NSDAP.

Po skončení druhé světové války byli v obci Olomučany zajištěni Pavel a Jan Julinkovi, Pavlova manželka Kateřina a Františka, roz. Schützová. V květnu roku 1945 byli všichni tito odvedeni do Blanska na poválečné odklízecí práce a následně odsunuti do Rakouska. Pouze Františka Julinková Baschová byla po válce vyhnána do obecní pastoušky, kde koncem roku 1945 zemřela.

Po válce vedl firmu Antonín Buchta. Soukromý majetek Jana, Pavla a Kateřiny byl stejně jako majetek firmy zkonfiskován. Po nástupu socialismu došlo ke znárodnění firmy.

Další průmyslové podniky v Blansku

Konkurencí ve výrobě keramiky byla firma Karla Mayera na hliněné nádobí a dýmky založená roku 1848 v Blansku. Firma se postupně rozrostla na velký závod vyrábějící např. kachlová kamna a vlastníci několik dolů na hlínu v Blansku i okolí.

S konkurencí se musela potýkat také firma K. & R. Ježek. Dílnu na hospodářské stroje založil v Blansku i František Šaum s bratry.

Existovalo zde i několik menších firem. Například v letech 1870–1890 vyráběl Josef Čech sodovou vodu, od roku 1900 Jan Charvát a syn vyráběli mýdlo, Martin Kala vyráběl cihly a tašky, bratři Nejezchlebové vlastnili od roku 1895 továrnu na stroje pro acetylenové osvětlení a roku 1913 založil L. Ranný továrnu na barvy a laky.

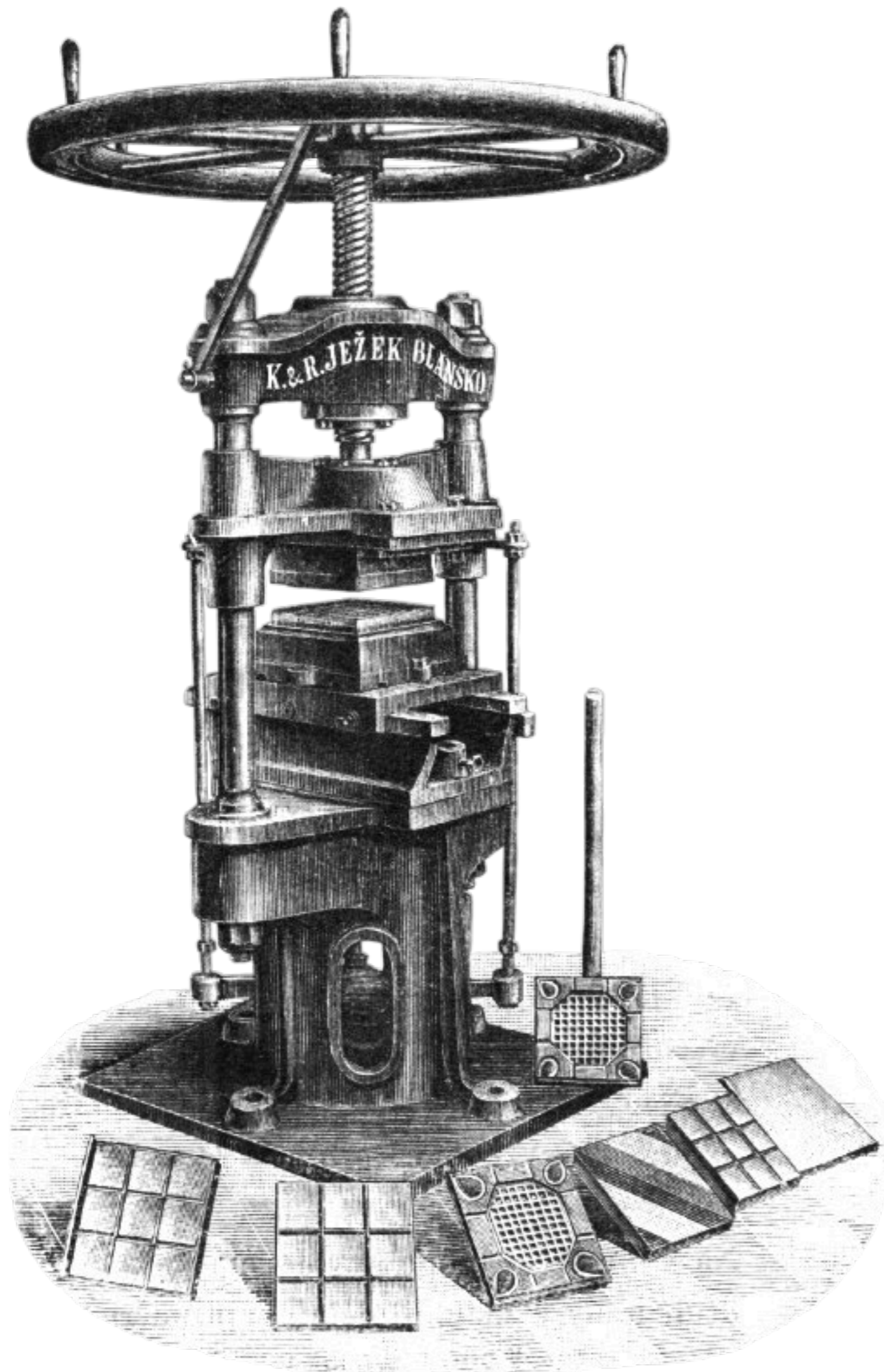
Totárna Alice. Původně parní mlýn s pekárnou Vincence Plachého, později výroba cementopískových cihel, v letech 1913–1935 továrna poživatin Alice. Po roce 1945 Fotochema, později Lachema

Pohled na Blansko přes továrnu Alice

Továrna L. Ranného na barvy, laky a chemické přípravky. Založena roku 1913, postupně rozšiřována, budova na snímku získána koupí od firmy Františka Šaumana

POUŽITÁ LITERATURA

Čtení o Blansku 1848-1945. Vladimír Polák. Blansko: Muzeum Blansko, 1995.

Ježkové z Blanenska. Jaroslav Bránský. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-223-7

Po stopách blanenské umělecké litiny. Jindřich Čeladín, Jitka Sedlářová, Irena Laboutková, Milan Koudelka. Blansko: Muzeum Blanenska, 2019. ISBN 978-80-86951-38-6

Erich Roučka - 1888-1986: Život a dílo "moravského Edisona" - technika, vynálezce, průkopníka životosprávy a filantropa. Blahomil Grunda, Miroslav Starycha. Brno: Technické muzeum v Brně, Host, 2007. ISBN 978-80-86413-44-0 (Technické muzeum Brno). ISBN 978-80-7294-259-6 (Host)

Příběh keramiky z Olomučan. Alena Kalinová, Pavlína Lesová, Pavlína Komínková (ed.). Blansko: Muzeum Blanenska, 2017. ISBN 978-80-86951-28-7

MINISTERSTVO
KULTURY

jihomoravský kraj

Zpracovali: Mgr. Daniela Pernesová, Mgr. Milan Koudelka, RNDr. Pavlína Lesová,
Ing. Jaroslav Šejnoha

Grafické zpracování: Mgr. Jakub Pernes

Muzeum Blanenska, p.o. 2023

Tento metodický list vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury
ze státního rozpočtu v rámci projektu na podporu výchovně vzdělávacích
aktivit v muzejnictví.

